

Bronnenlijst voor de historische bijenteelt in Nederland

Bijna alle boeken zijn online raadpleegbaar, soms gescand en soms zelfs overgetikt. Ik heb gebruik gemaakt van de boekenlijst zoals die ooit samengesteld moet zijn door het 'Rijksbijenteeltconsulentschap'. Het archief(je) van ingenieur Mommers, die de consulent was voor het zuiden en het westen van het land, bevindt zich in het BHIC in Den Bosch. De boekenlijst staat op de site van het BHIC.

Deze lijst is in aanbouw. Ik hoop verschillende titels de komende jaren alsnog in gedigitaliseerde vorm aan te treffen of anderszins te lezen te krijgen. Bovendien zal ik verwijzen naar buitenlandse boeken en naar films. De kunst van het korfimeren staat telkens voorop.

Jaar: 1566, Naam auteur 'Kaerle Stevens' (Charles Estienne/Carolus Stephanus), Titel: De lantwinninghe ende hoeve.

Oorspronkelijk gepubliceerd in het Frans in 1563. De Nederlandse vertaling verscheen in 1566 bij Plantijn in Antwerpen. Daarna verschenen er nog vele bewerkte heruitgaven, tot diep in de zeventiende eeuw. Het gaat hier om een typisch agrarisch werk naar het model van bijvoorbeeld en met name *De re rustica* van de Romein Columella. Dit soort werken beschreven bijna alle aspecten van het voeren van een 'huishouding', wat in die tijd een veel ruimer begrip was dan tegenwoordig. Denk eerder aan een boerenbedrijf met veel aandacht voor de eigen voedselbehoefte. De bijenteelt hoorde daar bij. Hoofdstuk 73 handelt over de bijenteelt. Het is zo ver bekend de oudste tekst in het Nederlands over de praktijk van het bijhouden.

Op Google Books heb ik scans van de uitgaven van 1566 en die van 1594 gevonden.

Jaar: 1597, Naam auteur: Dirk Cluyt/Theodurus Clutius, Titel: Van de Byen, haeren wonderlijcken oorspronck en dezelve eigenschappen, etc.

De auteur was apotheker in Delft. Hij werd naar Leiden gehaald om daar een academische planten- en kruidentuin in te richten voor de in 1575 opgerichte universiteit. Aanvankelijk was daarvoor de beroemde hoogleraar Charles de l'Ecluse/Carolus Clusius gestrikt, maar die bleek helaas te oud en te kreupel te zijn voor de het werk. In 1594 was de tuin klaar. Een nauwkeurige reconstructie is onmiddellijk bij het betreden van de Leidse Hortus Botanicus te bewonderen, zij het niet op de oorspronkelijke plaats. Cluyt was niet alleen apotheker, maar ook imker, met de opmerking dat honing, was en propolis in het toenmalige apothekersbedrijf intensief voor allerlei recepturen gebruikt werden. Hij schreef zijn boek in de toen populaire vorm van de dialoog. Hij presenteerde zijn baas Clusius als nieuwsgierige, intellectuele vragensteller en zichzelf als de deskundige praktijkman die zijn kennis toetst aan Clusius' boekengeleerdheid, een toets die hij zichzelf uiteraard glansrijk laat doorstaan. Het boek werd uitgegeven in Leiden en in Antwerpen. In noord en zuid zou het boek nog tot diep in achttiende eeuw, in nauwelijks gewijzigde vorm, geregeld herdrukt worden.

Op Google Books staat een gescande uitgave uit 1653. Het gaat hier om een 'convoluut': *Van de Byen* van Cluyt zit in één band met het kleine boekje *Meesterye Voor de Paerden*. Het is wellicht raadzaam om op beide titels te zoeken in Google Books. Verder is er een waarschijnlijk vrij zeldzame facsimile-uitgave uit 1977 van de eerste druk en er is een getranscribeerde uitgave van de Familiestichting Kluit. Deze stichting onderhoudt een fraaie site. Wellicht dat u daar nog een exemplaar van de transcriptie kunt krijgen.

Jaar: ca. 1650-1660, Naam auteur: Jacob Cats, Titel: Bieboek

Jacob Cats schreef wellicht voor eigen gebruik, wellicht voor een ooit te publiceren agrarisch werk allerlei agrarische teksten over. Helemaal zeker weet ik dit niet. In elk geval gingen er twee over de bijenteelt. Ze werden onder de naam van Jacob Cats voor het eerst pas uitgegeven in 1787, in een achtdelige Gentse uitgave van het verzameld werk met als titel 'Bie-boek'. Het eerste deel van dit werk is anoniem, maar het tweede is makkelijk te herkennen als het werk van Cluyt. Cats laat alle dialogen met Clusius weg en hij schrijft alleen het hoogstnoodzakelijke over. De beide teksten vonden kort na Cats' dood desondanks hun weg naar de drukpers. De anonieme tekst kwam terecht in het derde deel van het vierdelige agrarische werk *De ervaren landbouwer* (Omgespeld) 'Door d'overleden Heer J.C.' (!) uit 1664 en het tweede deel, het deel dat van Cluyt was overgeschreven, kwam terecht in 'De naarstige bijenhouder' (Omgespeld) dat aanvankelijk weer deel uitmaakte van het veel grotere werk *'t Vermakelijk landleven* (Omgespeld) uit 1661 van een zekere Petrus Nyland. In ieder geval van de laatste titel volgden verschillende herdrukken.

De titels zijn in gescande vorm te vinden via Google Books.

Jaar: 1632, Naam auteur: ?, Titel: Placcaeten en ordonnantiën van de Ed. Mog. Heeren Staten 's-Lands van Utrecht

Jaar: 1633, Naam auteur: ?, Titel: Placcaeten en ordonnantiën van de Ed. Mog. Heeren Staten 's-Lands van Utrecht

Jaar: 1664, Naam auteur: ?, Titel: Placcaeten en ordonnantiën van de Ed. Mog. Heeren Staten 's-Lands van Utrecht

Jaar: 1697, Naam auteur: ?, Titel: Placcaeten en ordonnantiën van de Ed. Mog. Heeren Staten 's-Lands van Utrecht

Deze 'plakkaten' heb ik nog niet geraadpleegd. Het gaat hier om een reeks verordeningen uit het Gooi, omdat daar in die tijd een soort goudkoorts moet hebben gewoed. Kennelijk was imkeren lucratief en er ontstond in het Gooi een wildgroei aan bijenstallen of 'schansen'; de imkers begonnen elkaar duidelijk in de weg te zitten en wellicht zelfs te dwarsbomen, af te troeven en te bestelen. Uit die teksten moet het een en ander op te maken zijn over de praktijk van het imkeren in die tijd.

Deze plakkaat zijn bij mijn weten niet gedigitaliseerd, laat staan online raadpleegbaar.

Jaar: 1792, Naam auteur: Du Hamel du Monceau (Vertaald, omgewerkt en aangevuld door P.J. Kasteleijn), Titel: De wasbleeker en keersenmaker.

Jaar: 1797, Naam auteur: ?, Titel: De honingbijenteelt, behelzende een volledig onderricht van de natuur en huishouding der bijen.

Dit zijn twee titels uit de omvangrijke reeks *Volledige beschrijving van alle konsten, ambachten, handwerken, fabrieken, trafieken, derzelver werkhuizen, gereedschappen, enz.* Er verschenen 24 delen van, die gepubliceerd werden van 1788 tot en met 1820. Het tiende deel gaat over de bijenwasverwerking. Het bevat interessante opmerkingen, ook over de historische bijenteelt. Het veertiende deel gaat over de bijenteelt. Helaas is dat deel toch niet zo interessant. De reden is dat het werk vertaald is uit het Frans, waarschijnlijk door iemand die niet zo deskundig was op bijengebied, en dat het allerlei moderne experimenten beschrijft. Het geeft dus vooral een beeld van de zoektocht uit die tijd naar een betere bijenwoning. Wie meer wil weten van de contemporaine imkerspraktijk heeft er weinig aan.

Scans van beide werken zijn gauw gevonden op Google Books.

Jaar: 1743, Naam auteur M. Noël Chomel, Titel: Huishoudelyk woordboek, Vervattende vele middelen om zyn goed te vermeerderen, en zyne gezondheid te behouden, Met verscheiden wisse en beproefde middelen

Vertaald uit het Frans. Onder 'huishoudelyk' moeten we toch weer veel meer verstaan dan tegenwoordig. In encyclopedische vorm wordt in twee dikke delen ieder trefwoord uitvoerig toegelicht dat de huiseigenaar, vader, moeder, veehouder, landbouwer, kok of consument ook maar te binnen kan schieten. Onder het trefwoord 'honing' staat alles over de praktijk van het bijenhouden. Het werd alsmaar bewerkt, uitgebreid en herdrukt tot in de negentiende eeuw.

Het boek werd recentelijk door vrijwilligers overgetikt, onder leiding van hoogleraar Noline van der Sijs. Het prachtige resultaat, zonder illustraties helaas, is te vinden als pdf-bestand op dbnl.org.

Jaar: 1783, Naam auteur: H.F. Sijbel, Titel: Antwoord op de vraage (...) over het Voortteelen der Byen (...)

Jaar: 1783, Naam auteur: D. Ramaer, Titel: Antwoord op de vraage (...) over het Voortteelen der Byen (...)

Het gaat hier om twee inzendingen naar aanleiding van een prijsvraag die in 1782 uitgeschreven werd door de 'Oeconomische tak' van de Hollandsche Maatschappye der Weetenschappen te Haarlem. De hoofdprijs ging naar Hubert Ramaer uit Zwolle, die in een 'proveniershuis' woonde - zijn kostje was gekocht, zeg maar. De tweede

prijs ging naar dominee Sybel uit Kleef. De vraag luidde ongeveer wat er moest gebeuren om meer winst uit de bijen te halen. Het leverde twee interessante teksten op van twee goede imkers die leesbaar schreven.

Beide teksten zijn in gescande vorm te vinden via delpher.nl. Er zou een verband bestaan tussen [delpher](http://delpher.nl) en Google Books, maar dat ontgaat mij vooralsnog.

Jaar: 1786, Naam auteur: Petrus Hendrix, Titel: Het Geldersch bijenboek of praktijk der bijen langs den kant der Maas, Peel en Niers

Dit boek was oorspronkelijk niet meer dan een handschrift. Hendrix was kapelaan in het Gelderse Overkwartier, een gebied dat grofweg overeenkomt met het moderne Noord-Limburg. Hendrix beschrijft het volledige seizoen van de korfinker in dialoogvorm, net als Cluyt, veel houderiger en 'catechismus-achtiger' weliswaar, maar niet minder leesbaar. Opmerkelijk detail: Hendrix schreef in de streektaal. Het handschrift werd pas in 1890 in gedrukte vorm uitgegeven door een zekere pastoor Jansen uit Meerlo, de geboorteplaats van Hendrix. Die maakte gebruik van een later afschrift en niet van het origineel. We mogen die Jansen zeer dankbaar zijn. Zonder hem hadden we deze tekst nooit gekend!

Het boek is te vinden op gutenberg.org.

Jaar: 1808, Naam auteur: C. de Vos R.J. Brouwer D. de Montfort van den Voshal, Titel: De drie antwoorden op de prijsvraag, uitgeschreven door de Hollandsche Maatschappij van Landbouw.

Alweer inzendingen op een prijsvraag. Het boek is helaas (nog) niet online raadpleegbaar. Een van de prijswinnaars is Rijkend Jacob Brouwer die een jaar later een eigen boek zou publiceren over de bijenteelt, waarmee hij de eerste was sinds Cluyt.

Jaar: 1809, Naam auteur: R.J. Brouwer, Titel: Nieuwe leerwijze over de bijen.

Zeer compleet en goed geschreven boek, met daarin veel aandacht voor stapelbare 'magazijnkorven'. Het begint met uitvoerige bespiegelingen over darren en koninginnen en over de levenscyclus van de honingbij. Merkwaardig is dat Brouwer wel vertrouwd is met het fenomeen redcel, maar nog niets weet over de bruidsvlucht, terwijl die kennis al weer enige decennia oud is. Het boek is een bewerking van een boek van de Duitser J.L. Christ. Brouwer verwijst geregeld naar buitenlandse bijenauteurs, want ja, Nederlanders waren er gewoon niet, afgezien van Swammerdam.

Jaar: 1835, Naam auteur: J.C. Sepp (?), Titel: Beknopte handleiding voor bijenhouders.

Een wat weinig geïnspireerd boekje dat misschien niet van de hand is van dhr. Sepp, maar wel is uitgegeven door hem. Het boekje maakt voortdurend reclame voor de

'magazijnkorf' en verwijst om de haverklap naar het boek van Brouwer. De gedachte dringt zich op aan een soort Brouwer *light*, een soort reclamebrochure die is uitgebracht omdat Sepp nog met een partijtje Brouwers omhoog zat.

Scans zijn te vinden via Google Books.

Jaar 1842, '43 en '45, Naam auteur: Aalbert van Schothorst, Titel: De huishouding der bijen. (Verschenen in De Geldersche volksalmanak)

Een unieke tekst die ons een betrouwbaar beeld lijkt te geven van de bijenteelt zoals die heel lang geleden in Nederland beoefend werd. Net als in het geval van kapelaan Hendrix gaat het hier om een tekst die als door een wonder bewaard gebleven is. Nou ja, bewaren is misschien het punt niet. Alleen, wie had ooit van het naakte bestáán van die tekst van Hendrix geweten als die Jansen hem niet geëditeerd en gepubliceerd had?

De tekst van Aalbert van Schothorst kwam waarschijnlijk tot stand op aandringen van de beroemde Ottho Heldring (1804-1876), initiatiefnemer van de 'Heldringstichtingen' in het Betuwse Zetten voor laag-sociale en 'gevallen' vrouwen en voorman van het 'Reveil'. Alsof hij niet genoeg aan zijn hoofd had, publiceerde hij ook nog eens de *Geldersche Volksalmanak*, waarvoor hij natuurlijk voortdurend kopij nodig had. Hij wist kennelijk de Veenendaalse imker Van Schothorst te bewegen tot het schrijven van een tekst over de bijenteelt in drie afleveringen. De eerste en de meest uitgebreide verscheen in de almanak van 1842. De vervolgen verschenen in 1843 en in 1845.

In 1999 bezorgde voormalig VBBN-voorzitter Jan Speelziek een mooie editie van deze tekst. Dankzij hem, en alleen dankzij hem, weten wij van het bestaan ervan. Over Van Schothorst is meer te vertellen, maar daarvoor verwijs ik naar Speelziek. Helaas beging Speelziek een suffe fout. Hij zag de aflevering van 1843 over het hoofd. Bij gevolg bevat zijn editie dus alleen de teksten uit de almanakken van 1842 en '45. Heel jammer, maar we zijn desondanks dik tevreden.

Het boekje is te vinden bij het Bijenhuis in Wageningen. De bedoelde almanakken zijn te vinden via Google Books.

Jaar: 1861, Naam auteur: J. Dirks, Titel: Handboek voor de bijenhouders.

Bijzonder en knap boek van een imker die zijn tijd ver vooruit was. In dit boek beschrijft Dirks de complete bedrijfsmethode met bijna moderne kasten. Het onderschrift van het boek luidt 'Volgens de Dzierzonsche methode'. Dirks bedoelt het door Dzierzon bedachte, of in elk geval flink in de praktijk gebrachte principe van losse bouw, door de bijen telkens één raat aan één lat te laten bouwen. De kast is goed te vergelijken met de moderne lattenkast. Tussen de latten is ruimte, waardoor de bijen er tussendoor naar boven kunnen, en waardoor verschillende kasten op elkaar kunnen worden gestapeld. Dit boek gaat nu juist niet over de bijenteelt in korven, maar het is veel te aardig om onvermeld te laten.

Dit boek is net als Hendrix te vinden op de site gutenberg.org.

Jaar: 1928, Naam auteur: Johan Joustra, Titel: Het bijenboek.

Onovertroffen meesterwerk. Akkoord, misschien overtroffen door Schotman die in 1942 zijn bekende *Handboek der moderne bijenteelt* publiceerde. Maar Schotman gebruikte een Engels voorbeeld als basis. Zijn eigen boek was een vertaling en een bewerking daarvan. Joustra is volkomen origineel. Wie dus wil weten hoe hier te lande voor de oorlog geïmkerd werd, heeft aan Joustra een goudmijn. Hij beschrijft niet alleen de raampjeskast (de simplexkast) uitvoerig, maar ook de bedrijfsmethode met de ronde korf beschrijft hij tot in detail. Wie nu nog wil leren korfimkeren, moet beginnen bij Joustra.

Overigens is Schotman in deze lijst gepasseerd, omdat hij geen gelegenheid voorbij laat gaan om de korfimker te beschimpen en hem weg te zetten als een relict uit voorbije tijden. Schotman is voor de eenentwintigste-eeuwse korfimker niet zo bruikbaar.

Dit boek is niet gedigitaliseerd. U zult er zelf naar op zoek moeten. Eén troost, het boek werd tot twee keer toe herdrukt - de derde druk is een stuk dikker en uitgebreider dan de eerste. Er moeten dus nog veel exemplaren van zijn.

Jaar: 1935, Naam auteur: S. Cancrinus, Titel: Bijenteelt.

Laatste stuiptrekking van de langzaam stervende bijenteelt in ronde korven. Net als Joustra beschrijft Cancrinus de bijenteelt in zowel kasten als korven. Zijn beschrijving van de korfteelt is compleet, deskundig en op royale eigen ervaring gebaseerd.

Ook dit boekje is helaas niet gedigitaliseerd, maar het werd eveneens herdrukt, zij het slechts één keer in 1948. Er zouden dus nog wel wat exemplaren van te vinden moeten zijn. Wie er geen kan vinden en toch graag wil weten wat Cancrinus te melden heeft, kan terecht in het *Maandschrift voor de bijenteelt*, jaargang 1930, waarin Cancrinus een rubriek over de korfteelt vult. Hij ondertekent telkens met de nom de plume 'Calluna'.

Maandschrift voor de bijenteelt

Met dank aan een handjevol vrijwilligers staan alle nummer tegenwoordig online, van 1898 tot heden. Ik heb nog niet de moeite genomen om ze systematisch door te nemen. Hans van der Post beweert dat er een periode geweest moet zijn dat de redactie streefde naar een afwisseling van kast en korf, per nummer of per jaar, dat ben ik even vergeten. In elk geval had het blad voor de oorlog een rubriek 'Korfteelt'. Het zou de moeite kunnen lonen om daar eens goed voor te gaan zitten. Alle historische exemplaren staan overigens keurig ingebonden in het Bijenhuis in Wageningen.

Maar er zijn meer historische tijdschriften, waaronder met name *De praktische imker* van H.Beil uit Dinxperlo, die het geloof ik 21 jaar redigeerde. Ik snap nog steeds niet of dat een verenigingsblad was of wat dan ook. Ik elk geval bezit de ub van Wageningen alle jaargangen. Wellicht dat we die ook nog eens kunnen doornemen op korfwetenswaardigheden.

Buitenland

Jaar: 1880 (4^e 'Auflage' 1922), Naam auteur: Georg Heinrich Lehzen (Bewerkt door Eduard Knoke), Titel: Die Hauptstücke aus der Betriebsweise der Lüneburger Bienenzucht.

Van alle titels die ik in deze lijst noem en toelicht, is dit met afstand het beste korfboek. Ik zei bij Joustra dat u daar maar eens moest beginnen, maar als u Duits leest en u heeft geen moeite met het gotische letterkorps dat voor de oorlog in Duitsland gebruikelijk was, dan moet u eigenlijk hier beginnen. Facsimile-editie is verkrijgbaar bij het Duitse postorderbedrijf holtermann.de. De eerste druk uit 1880 geloof ik staat online als pdf, maar bestelt u hem maar gewoon bij Holtermann.

Jaar: 2013, Auteur: Claudia Jaeger, (In:) Titel: (Friedrich Pohl, red.) Bienenkiste, Korb und Einfachbeuten.

De Duitse onderzoeker Friedrich Pohl wist een stel mensen zo gek te krijgen om hun ervaringen met bijzondere bijenwoningen op papier te zetten. Het hoofdstuk over de ronde korf komt voor rekening van een zekere Claudia Jaeger, die er een wonderschone stal van 'Lüneburger Stülper' op na houdt. Heel aardig, leuke aanvulling, mooie foto's.

Films en documentaires

Op Facebook kwam ooit iemand aanzetten met wat filmfragmenten op de vpro-site van een **Polygoonfilm uit 1926** over de bijenteelt. Er slingeren dus ergens wat fragmenten rond op het net, maar nu die hele film nog. Hij bestaat, maar hij staat zo ver ik weet nog niet online. Laten we hopen dat dat nog een keer gaat gebeuren.

Dan is er de fraaie film **Bloemen en bijen** uit 1935 van de Deventer cineast en fotograaf Alex van Roosdorp. Het scenario en de teksten die in beeld verschijnen zijn van Johan Joustra, die aan het begin van de film even de gelegenheid te baat neemt om zijn boek te promoten. Schitterend document. In vier delen te bewonderen op de site Vimeo. Helaas lijkt het op Vimeo alsof er van de oorspronkelijke beelden telkens een boven- en onderrand is afgesneden, waardoor bijvoorbeeld niet alle teksten leesbaar zijn. Links naar de vier delen op Vimeo zijn te vinden op de site van de NBV-afdeling Deventer: inkersdeventer.nl.

En weer gaan de Duitsers met de hoofdprijs aan de haal. Rond 1980 nam een filmploeg een documentaire op bij het Noord-Duitse korvenbedrijf **Klindworth**. De film volgt het korvenseizoen van maand tot maand. Helaas verkocht Klindworth zijn

voorzwermen; hij zette ze niet op. Dat geeft een enigszins vertekend beeld van de korfimmerspraktijk, omdat voorzwermen in korven graag opnieuw zwermen, wat weer eisen stelt aan het vakmanschap van de imker. De documentaire bestaat uit acht delen. Hij is te vinden op YouTube, zoekterm: 'heathland beekeeping'. U krijgt dan een versie met een Engelse commentaarstem. De oorspronkelijke was Duits.

Boeken die ik er sterk van verdenk interessante feiten over de historische imkerij in Nederland te bevatten, of met hopelijk anderszins aardige wenken voor de korfimmer, maar die niet gedigitaliseerd zijn en die ik evenmin geraadpleegd heb

Jaar: 1839, Naam auteur: P.W. Lothes, Titel: De bijenteelt

Jaar: 1847, Naam auteur: B. Meylinck, Titel: De kunst om met voordeel bijen te houden

Jaar: 1848, Naam auteur: ?, Titel: De ware wijze van honingbijen kweken

Jaar: 1857, Naam auteur: W.J.E. Hekmeyer, Titel: 2e druk: 1866 Handboek voor de bijenteelt

Jaar: 1860, Naam auteur: ?, Titel: De bijenteelt

Jaar: 1866, Naam auteur: A. Kaspar, Titel: De bekwame bijker

Jaar: 1875, Naam auteur: P. Bijdendijk, Titel: De bijenteelt

Jaar: 1878, Naam auteur: A.G. Suntherland Rooijaards, Titel: De bij en haar leven

Jaar: 1884, Naam auteur: J.B. Solkes, Titel: Iets over de bijenteelt

Jaar: 1896, Naam auteur: F. Aug. Kelting, Titel: De honingbij

Jaar: 1896, Naam auteur: F. de Haan, Titel: De bij en haar bestaan

Jaar: 1896, Naam auteur: Haleux en Verleene, Titel: Belgisch-Nederlandsch bijenboek

Jaar: 1897, Naam auteur: H. Hinse, Titel: Lief en leed eener honingbij

Jaar: 1899, Naam auteur: A.A. ter Haar, Titel: De honingbij

Jaar: 1900, Naam auteur: J. Heimans, Titel: De honingbij

Jaar: 1903, Naam auteur: L.J.J. Opmeer, Titel: Handboek voor bijenteelt

Jaar: 1904, Naam auteur: F. Aug. Kelting, Titel: De kunst om met voordeel bijen te houden

Jaar: 1907, Naam auteur: C.H.R. Raad, Titel: Imkeren. Beknopte gids

Jaar: 1907, Naam auteur: T.C. Hootsen, Titel: De bijenteelt

Jaar: 1913, Naam auteur: F. Aug. Kelting, Titel: De moderne imker

Jaar: 1916, Naam auteur: J. Remlof, Titel: Bijenteelt op beperkte ruimte

Jaar: 1920, Naam auteur: Louis Brands, Titel: Met den imker het bijenjaar rond

Jaar: 1920, Naam auteur: F. Sparenberg, Titel: Bijenhouden

Jaar: 1921, Naam auteur: J. Pannekoek, Titel: De bijenteelt

Jaar: 1925, Naam auteur: J.B. Sterkers, Titel: De praktische bieman

Jaar: 1928, Naam auteur: Dr.ir. A. Minderhoud, Titel: Bijenteelt

Jaar: 1946, Naam auteur: A.S. Planting, Titel: Bijenteelt. 3e druk

Jaar: 1946, Naam auteur: J.B.M. v.d. Belt, 2e druk: 1950, Titel: Bijenteelt

Jaar: 1947, Naam auteur: dr. A. Schierbeek, Titel: De honingbij van de steentijd tot heden

Jaar: ?, Naam auteur: J.J. Bruysten, Titel: Praktisch bijenhouden

Jaar: ?, Naam auteur: Joh. W. Schotman, Titel: Het stapelsysteem als grondslag voor produktieve bijenteelt

Jaar: 1953, Naam auteur: P. Siebering, Titel: Hoofdzaken der bijenteelt